

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

Traditional Settlements Lab (TSL)

Εργαστήριο για τη βιώσιμη ανάπτυξη ορεινών παραδοσιακών οικισμών

Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου, 29 Απριλίου – 4 Μαΐου 2017

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ:

ΕΜΧΑ – Ερευνητική μονάδα Χωρικού Σχεδιασμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΑΠΘ)

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης και Τμήμα Γεωπονίας, Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος

Δήμος Βόλου – Τοπική Κοινότητα Αγ. Λαυρεντίου

ΕΜΧΑ

Ερευνητική μονάδα
χωρικού σχεδιασμού
και βιώσιμης ανάπτυξης

1. Πλαίσιο και σκοπός

Οι ορεινοί παραδοσιακοί οικισμοί, σημεία σύζευξης του ανθρωπογενούς και του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελούν ζωντανά οικιστικά σύνολα που εξελίσσονται στο χρόνο, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν. Η οικονομία τους, κατά βάση αγροτική, γνώρισε σε πολλές περιπτώσεις ιδιαίτερη ανάπτυξη χάριν του εμπορίου που ανέπτυξαν, εγχώριου και εξαγωγικού. Ιδιαίτερα το εξαγωγικό εμπόριο και οι μεταφορές εν γένει οδήγησαν στην καλλιέργεια στενών δεσμών με χώρες της Μεσογείου και της Ευρώπης και συνέβαλαν καθοριστικά στην οικονομική και πολιτιστική τους ανάπτυξη. Το πολιτικό πλαίσιο, οι διεθνείς συγκυρίες, αλλά και οι αλλαγές στον τρόπο παραγωγής στον 20^ο αι. είχαν ως αποτέλεσμα την έντονη παρακμή και σταδιακή ερήμωσή τους, ερήμωση που άρχισε να ανατρέπεται – κατά τις τελευταίες δεκαετίες – με τη στροφή των ορεινών κοινοτήτων προς τον τουρισμό και την παραθεριστική κατοικία, καθώς και με την ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα. Επιπλέον, οι εκτεταμένες ανάγκες που προέκυψαν από την επισκευή των υφιστάμενων παραδοσιακών κτηρίων και την ανέγερση νέων οδήγησαν στην άνθηση του κατασκευαστικού κλάδου, χωρίς όμως σχεδιασμό και κατευθυντήριους άξονες. Συνέπεια όλων αυτών των μετασχηματισμών ήταν συχνά η αλλοίωση και υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος των οικισμών αυτών.

Η οικονομική κρίση και η μακροχρόνια ύφεση των τελευταίων ετών ανέδειξαν περαιτέρω τα προβλήματα των μοντέλων μιας μονόπλευρης ανάπτυξης σε κάθε χωρικό επίπεδο συμπεριλαμβανομένου του ορεινού χώρου και των οικισμών του. Είναι επομένως κρίσιμο να ανοίξει μια ουσιαστική συζήτηση γύρω από το μέλλον και τις προοπτικές ανάπτυξης των ορεινών οικισμών σε ένα διαφοροποιημένο πλαίσιο. Το Εργαστήριο «**Βιώσιμη Ανάπτυξη Ορεινών Παραδοσιακών Οικισμών**» επιδιώκει, μέσα από την ολοκληρωμένη προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης, να θέσει τα προβλήματα και να διερευνήσει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη ανάπτυξή τους στο σύγχρονο πλαίσιο. Επικεντρώνεται στην επεξεργασία και διαμόρφωση συγκεκριμένων και εφαρμόσιμων στρατηγικών και επεμβάσεων και χρησιμοποιεί ως μελέτη περίπτωσης έναν παραδοσιακό οικισμό, τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου, που βρίσκεται σε μια από τις σημαντικότερες ορεινές ζώνες της χώρας, το Πήλιο.

Το Εργαστήριο απευθύνεται σε φοιτητές και επαγγελματίες, ανεξαρτήτως ειδίκευσης, και στοχεύει στην κατανόηση των βασικών θεωρητικών και μεθοδολογικών ζητημάτων που αφορούν στη διαμόρφωση τοπικών στρατηγικών και τοπικών σχεδίων βιώσιμης ανάπτυξης: σύγχρονοι μέθοδοι αξιολόγησης υφιστάμενης κατάστασης και σχεδιασμού, συλλογική επεξεργασία και συμμετοχικός σχεδιασμός, οργάνωση και διαχείριση της υλοποίησης - συστήματα παρακολούθησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων εφαρμογής. Παράλληλα, θα διερευνήσει ειδικά ζητήματα που συνδέονται άμεσα με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ορεινών παραδοσιακών οικισμών, όπως προοπτικές ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα, διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας τους, προϋποθέσεις μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, τοπικής διακυβέρνησης, κ.ά.

2. Περιεχόμενο και δομή του προγράμματος

Από θεωρητική άποψη το Εργαστήριο επιδιώκει να θέσει μια ποικιλία θεμάτων που αφορούν στη σύζευξη ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος των ορεινών οικισμών, την πολιτιστική κληρονομιά, την αγροτική οικονομία, τις επιδράσεις του τουρισμού, κ.ά. Παράλληλα, το πρόγραμμα έχει και μία πρακτική διάσταση, εστιάζοντας στην επεξεργασία ενός συγκεκριμένου θέματος εφαρμογής με αντικείμενο τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου.

Ο Άγιος Λαυρέντιος βρίσκεται στο δυτικό Πήλιο, σε υψόμετρο 580 μ. και σε απόσταση 19 χλμ. από τον Βόλο. Διοικητικά ανήκει σήμερα στον Δήμο Βόλου και ο πληθυσμός του ανέρχεται στους 230 κατοίκους περίπου. Ο οικισμός αναπτύσσεται αμφιθεατρικά, σε ένα εντυπωσιακό φυσικό περιβάλλον, στο οποίο κυριαρχούν ελαιώνες και οπωροφόρα δένδρα. Διαρρέεται από 2 χειμάρρους, κατά μήκος των οποίων αναπτύχθηκαν υδροκίνητες εγκαταστάσεις – κυρίως λιοτρίβια.

Διατηρεί μέχρι σήμερα τον αρχικό οικιστικό του πυρήνα, τη μονή του Αγίου Λαυρεντίου (12^{ος} / 14^{ος} αι.), στην οποία οφείλει την ίδρυση και την ονομασία του. Ο οικισμός είναι πυκνοδομημένος με ισχυρό κέντρο την πλατεία, η οποία συγκεντρώνει τις περισσότερες λειτουργίες – διοίκηση, λατρεία, εμπόριο, ελεύθερος χρόνος. Ένα δίκτυο από καλντερίμια εξυπηρετούσε τις μετακινήσεις, το οποίο διατηρείται κατά το μεγαλύτερο μέρος του και συνεχίζει να εξυπηρετεί τους κατοίκους. Σημειώνεται ότι αυτοκίνητα δεν κυκλοφορούν μέσα στο χωριό και οι μεταφορές γίνονται, όπως και παλαιά, με άλογα.

Ο Άγιος Λαυρέντιος διασώζει κτήρια από όλες τις ιστορικές του περιόδους, τα οποία είναι χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Πηλίου και της εξέλιξής της. Τα παλαιότερα, τα οχυρά σπίτια, χρονολογούνται περί το 1700, ενώ από το 1750 και μετά σώζονται πλούσια αρχοντικά, καθώς και μεσοαστικά και λαϊκά σπίτια, τα οποία εκφράζουν όλα τα κοινωνικά στρώματα, τις επιρροές και τις συνήθειές τους.

Την σημαντική ανάπτυξη του οικισμού ακολούθησε η παρακμή και η εγκατάλειψη. Από τη δεκαετία του 1970 και μετά νέοι κάτοικοι εγκαθίστανται, «οι ξένοι», οι οποίοι αγοράζουν και αποκαθιστούν πολλά από τα κτήρια του χωριού και τα χρησιμοποιούν ως δεύτερη, παραθεριστική, κατοικία. Αργότερα, μεγάλος αριθμός Αλβανών εγκαθίσταται στο χωριό, οι οποίοι δουλεύουν στα χωράφια και την οικοδομή.

Σήμερα, ο Άγιος Λαυρέντιος εμφανίζει έντονα σημάδια παρακμής. Ο πληθυσμός και ιδιαίτερα ο νεανικός μειώνεται, ο πρωτογενής τομέας που αποτελούσε άλλοτε την κύρια πηγή οικονομικής ευμάρειας είναι εξαιρετικά εξασθενημένος, η οικοδομική δραστηριότητα είναι σχεδόν παγωμένη και όλων τα βλέμματα είναι στραμμένα στον τουρισμό.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει:

- Εισηγήσεις γύρω από ζητήματα θεωρίας και πολιτικής που αφορούν στο αντικείμενο του εργαστηρίου
- Την επεξεργασία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης με μελέτη περίπτωσης τον οικισμό Άγιο Λαυρέντιο.

Η επεξεργασία του κεντρικού θέματος του Εργαστηρίου οργανώνεται σε τρεις μεγάλες επιμέρους θεματικές περιοχές:

ΘΕ-1. Πολεοδομική - Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του οικισμού

- Εξέλιξη, δομή και διάρθρωση του οικιστικού ιστού
- Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία - αξίες
- Ζητήματα προστασίας - Κανόνες δόμησης
- Δημόσιος χώρος
- Σχέσεις ανθρωπογενούς και φυσικού χώρου και τοπίο

ΘΕ-2. Τοπική ανάπτυξη

- Πληθυσμιακή εξέλιξη
- Κρίσιμα δημογραφικά και κοινωνικά δεδομένα
- Διάρθρωση τοπικής οικονομίας
- Ο ρόλος του αγροτικού τομέα
- Τουριστική ανάπτυξη και επιπτώσεις
- Εναλλακτικές μορφές τοπικής οικονομίας

ΘΕ-3. Τοπική διακυβέρνηση

- Βασικές πλευρές της τοπικής οργάνωσης και αυτοδιοίκησης
- Φορείς τοπικής ανάπτυξης
- Τοπικοί κοινωνικοί φορείς
- Τοπικές πρωτοβουλίες
- Ο ρόλος του πολίτη-κατοίκου

Η επεξεργασία του θέματος ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια και ενιαία μεθοδολογία και για τις τρεις θεματικές περιοχές, η οποία βασίζεται στις σύγχρονες προσεγγίσεις του συμμετοχικού σχεδιασμού και της τοπικής χωρικής διακυβέρνησης.

Τα βασικά στάδια έχουν ως εξής:

ΣΤΑ-Α. Αναγνώριση καταγραφή

- Συνοπτική καταγραφή πορισμάτων βασικών πηγών
- Επιτόπια αυτοψία
- Συζήτηση με εμπλεκόμενους

ΣΤΑ -Β. Αξιολόγηση:

Μέθοδοι αξιολόγησης και εφαρμογή

- o Δυνατά – αδύνατα σημεία
- o Αξίες – κίνδυνοι – προκλήσεις
- o Προβλήματα – εμπόδια/αγκυλώσεις,
- o Δυνατότητες –προοπτικές – προϋποθέσεις ανάπτυξης

ΣΤΑ -Γ. Διαμόρφωση τοπικής στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης

- Βασικές κατευθύνσεις
- Απαιτούμενες παρεμβάσεις
- Θεσμική – διοικητική διάσταση
- Αναμενόμενα προβλήματα και εμπόδια – πλαίσιο διαχείρισης
- Πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης

Οργανωτική Επιτροπή:

1. Συντονισμός

Κλεοπάτρα Θεολογίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός
Αθηνά Γιαννακού, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΑΠΘ

2. Υποστήριξη

Δρ. Κωνσταντίνος Κουτσαδέλης, Αρχαιολόγος,
Βαρβάρα Κωνσταντακοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός

Ομιλητές

1. Βλάσση Μαριάννα, Υπεύθυνη Επικοινωνίας Εταιρείας Προστασίας Πρεσπών
2. Βλόντζος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τμήμα Γεωπονίας, Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος
3. Γιαννακοπούλου Στέλλα, ΕΔΙΠ ΑΠΘ και μέλος της επιστημονικής ομάδας του ΜΕΚΔΕ (Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας), ΕΜΠ, και του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών»
4. Γιαννακού Αθηνά, Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΑΠΘ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης
5. Δημητσάντου - Κρεμέζη Καίτη, Αρχιτέκτων, Ομότιμη καθηγήτρια ΕΜΠ
6. Θεολογίδου Κλεοπάτρα, Αρχιτέκτων Μηχανικός, MA Conservation Studies, Heritagelab, Μέλος Ελληνικής Εταιρείας
7. Κάππας Ξενοφών, Διευθυντής Ιδρύματος Καπετάν Βασίλη & Κάρμεν Κωνσταντακόπουλου
8. Καταπίδη Ιωάννα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
9. Κατσαφάδου Σωτηρία, Αρχιτέκτων Μηχανικός, MSc Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Υποψήφια Διδάκτωρ
10. Λάλου Γεωργία, Αρχιτέκτων Μηχανικός, MSc Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Υποψήφια Διδάκτωρ
11. Λατινόπουλος Διονύσης, Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης
12. Θύμιος Παπαγιάννης και Συνεργάτες, Γραφείο Μελετών
13. Σαπουνάκης Αριστείδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
14. Σορώτου Αφροδίτη, Αρχαιολόγος, Υποψήφια Διδάκτωρ University of Glasgow, Επιστημονικός συνεργάτης Med-INA
15. Τσουκαλάς Δημήτρης, πρώην πρόεδρος Κοινότητας Ανάβρας
16. Χριστοπούλου Όλγα, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης